

מה היה כתוב בלוחות השניות?

What Was Written on the Second Set of Tablets?

(1) שמות לא, יח

וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּבֻלָּתוֹ לְדַבֵּר אֶת־וַיְהִי כִּי שָׁמַע יְהוָה וַיִּזְעַק אֶל־הַיְיָ וַיִּתֵּן אֶל־הָאֱלֹהִים:

(2) שמות כה, טז, כא-כב

(טז) וַנִּתְּן אֶל־הָאֱלֹהִים אֶת־הַפָּתָח אֲשֶׁר אֵתָּן אֵלָיךְ: (כא) וַנִּתְּן אֶת־הַכְּפֹרֶת עַל־הָאֲרֶז מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאֲרֶז תִּתֵּן אֶת־הַתְּהַלֵּם אֲשֶׁר אֵתָּן אֵלָיךְ: (כב) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכְּפֹרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים אֲשֶׁר עַל־הָאֲרֶז הַתְּהַלֵּם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר יֵצֵא וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר יִשְׁדָּאֵל:

(3) שמות לב, טו-טז

וַיִּפֹּן וַיִּרְדַּד מֹשֶׁה מִן־הַהָר וּשְׁנֵי לוחות הַתְּהַלֵּם בְּיָדוֹ לְחֹת פְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם פְּתָבִים: וְהַלְּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמֶּזֶה וְהַמְּכֻתָּב מִכְּתָב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל־הַלְּחֹת:

(4) שמות לב, יט

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיִּרְא אֶת־הָעֵגֹל וּמַחֲלֹת וַיַּחֲרֵאֵף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת־הַלְּחֹת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר:

(5) שמות לד, א-לה

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה פֶּסֶל־לְךָ שְׁנֵי־לוחות אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וְכַתְּבֵתִי עַל־הַלְּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלְּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שָׂבַרְתָּ: (ב) וְהָיָה נֶגֶן לְבָבְךָ וְעֵלֶיךָ בְּבִקְרֹא אֶל־הָרֹאשִׁי וְנִצַּבְתָּ לִּי שֵׁם עַל־רֹאשֵׁי הָהָר: (ג) וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם אִישׁ אֶל־יָרֵא כְּכֹל־הָהָר גַּם הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר אֶל־יָדְעוּ אֶל־מִוֹלֵה הָהָר הַהוּא: (ד) וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לוחות אֲבָנִים פְּרָאשִׁימִים וַיִּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בְּבִקְרֹא וַיַּעַל אֶל־הָרֹאשִׁי כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לוחות אֲבָנִים: (ה) וַיִּרְדַּד ה' בְּעֵנָן וַיִּתְּיַצֵּב עִמּוֹ שֵׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': (ו) וַיַּעֲבֵר ה' עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֶל־רְחוּם וְחַנּוּן אַרְךָ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְאֱמֶת: (ז) נֶצַח חֶסֶד לֹא־לֵפִים נִשְׂא עֵן וּפְשַׁע וְחַטָּאָה וְנִקְיָה לֹא יִנְקֶה פְקָדוֹ עֵן אֲבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בָּנֵי עַל־בָּנִים וְעַל־רַב־עַיִם: (ח) וַיִּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקְדֹּ אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה: (ט) וַיֹּאמֶר אִם־נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יְיָ־נֹא אֲדֹנָי בְּקִרְבְּנוֹ כִּי עַם־קָשֶׁה־עֲרֹף הוּא וְסִלְחָתְךָ לַעֲוֹנוֹ וְלַחַטָּאתָנוּ וְנָחֲלֵנוּ: (י) וַיֹּאמֶר הַנְּה אֲנִי כְרִית בְּרִית נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ אֲעִשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְדָּאוּ בְּכֹל־הָאָרֶץ וּבְכֹל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָּל־הָעַם אֲשֶׁר־אַתָּה בְּקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה ה' כִּי־נִוְרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ: (יא) שְׂמֹר־לְךָ אֶת־אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם הַנֶּגֶד גֵּרִישׁ מִפְּנֵיךָ אֶת־הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: (יב) הַשְּׂמֹר לְךָ פְּדֻתֵיכֶם בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתָּה בְּאֵלֶיךָ פְּרִיזִיחָה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבְּךָ: (יג) כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתֶם תִּתְּצוּן וְאֶת־מִצְבְּוֹתֶם תִּשְׁבֹּרוּן וְאֶת־אֲשֵׁרֵי תִבְחָתוֹן: (יד) כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר כִּי ה' קִנְאָה שְׂמוֹ אֵל קִנְאָה הוּא: (טו) פְּדֻתֵיכֶם בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְהַזְנוּ אַחֲרַי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ לְאֱלֹהֵיהֶם וְקִרְא לְךָ וְאִכְלַת מִזְבְּחָם: (טז) וְלִקְחֹת מִבְּנֵיךָ לְבָנֶיךָ וְהַזְנוּ אַחֲרַי אֱלֹהֵיהֶם וְהַזְנוּ אֶת־בָּנֶיךָ אַחֲרַי אֱלֹהֵיהֶם: (יז) אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ: (יח) אֶת־חַג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעֲת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בַחֹדֶשׁ הָאָבִיב יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם: (יט) כָּל־פֶּטֶר רֹחַס לִי וְכָל־מִקְנֶיךָ תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר וְשֶׂה: (כ) וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעַרְפָּתוֹ כָּל בְּכוֹר בְּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יִרְאוּ פָנֵי רִיקָם: (כא) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בַּחֲרִישׁ וּבְקִצִּיר תִּשְׁבֹּת: (כב) וְחַג שְׁבַעֲת תַּעֲשֶׂה לְךָ בְּכוֹרֵי קִצִּיר חֲטָיִם וְחַג הָאֶסְיֹף תִּקּוּפֵת הַשָּׁנָה: (כג) שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאָה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פָּנֵי הָאֱדֹנָי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (כד) כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֵיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ וְלֹא־יִחַמְדוּ אִישׁ אֶת־אֲרָצְךָ בְּעֵלְתֶךָ לְרֹאוֹת אֶת־פָּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה: (כה) לֹא־תִשְׁחַט עַל־חֲמִץ דָּם וְזָבְחִי וְלֹא־יִלֵּין לְבָבְךָ זָבַח חַג הַפֶּסַח: (כו) רֹאשִׁית בְּכוֹרֵי אֲדָמְתֶךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֵׁל גְּדִי בַחֲלֵב אֱמוֹ: (כז) וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה כַּתְּבֵלְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פָּנֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כַּתְּבֵתִי אֶתְךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: (כח) וַיְהִי־שֵׁם עִסְה־אֲרַבְעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמִיָּם לֹא שָׁתָה וְכַתְּבַת עַל־הַלְּחֹת אֶת־דְּבָרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂת הַדְּבָרִים: (כט) וַיְהִי בְרִדַת מֹשֶׁה מִהָרֹאשִׁי שְׁנֵי לוחות הַתְּהַלֵּם בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדְתוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אֹתוֹ....

(6) דברים י, א-ה

(א) בַּעֲלֵת הָהוּא אָמַר ה' אֵלַי פֶּסַל-לִךְ שְׁנֵי-לוּחֹת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימ וְעֵלָה אֵלַי הִהְרָה וְעָשִׂיתָ לִּי אֲרוֹן עֵץ: (ב) וּכְתַבְתָּ עַל-הַלּוּחֹת אֶת-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל-הַלּוּחֹת הָרִאשִׁימ אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשָׁמַתָּם בְּאֲרוֹן: (ג) וְאָעִשׂ אֲרוֹן עֵץ שִׁטִּים וְאֶפְסַל שְׁנֵי-לוּחֹת אֲבָנִים פְּרָאשִׁימ וְאָעַל הִהְרָה וְשְׁנֵי הַלּוּחֹת בְּיָדַי: (ד) וּכְתַבְתָּ עַל-הַלּוּחֹת כְּמִכְתָּב הָרִאשִׁון אֶת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵלַיכֶם בְּהַר מִתְנַךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל וַיִּתְּנֶם ה' אֵלַי: (ה) וְאִפֶּן וְאִרְדּ מִן-הַהָר וְאִשְׁמֵ אֶת-הַלּוּחֹת בְּאֲרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיְהִיו שֵׁם בְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי ה':

(7) דברים ט, ט, יא, טו

(ט) בַּעֲלֵתִי הִהְרָה לְקַחֹת לּוּחֹת הָאֲבָנִים לּוּחֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר-פָּרַת ה' עִמָּכֶם וְאִשְׁבַּ בְּהָר אֲרִבְעִים יוֹם וְאֲרִבְעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַלְתִּי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי... (יא) וַיְהִי מִקֵּץ אֲרִבְעִים יוֹם וְאֲרִבְעִים לַיְלָה נָתַן ה' אֵלַי אֶת-שְׁנֵי לּוּחֹת הָאֲבָנִים לּוּחֹת הַבְּרִית... (טו) וְאִפֶּן וְאִרְדּ מִן-הַהָר וְהִהְרָה בְּעַד בָּאֵשׁ וְשְׁנֵי לּוּחֹת הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדַי:

(8) רשב"ם שמות ל"ד:כ"ז

כתב לך את הדברים האלה – האמורים בפרשה זו: הנני גרש מפניך וגו'. כי על פי הדברים האלה – שלא תלכו אחרי אלהים אחרים, ושלא {תכרות} ברית ליושבי הארץ, ולא להתחתן בהם, ולעלות לרגל.

(9) אבן עזרא פירוש שני שמות ל"ד:כ"ז

ויאמר - אע"פ שכבר היו כתובים, כתבם פעם אחרת עם עשרת הדברים, על כן נכתבה הפרשה הזאת פעמים.

(10) אבן עזרא פירוש ראשון שמות ל"ד:א'

ולפי דעתי: שבראשונים נכתבו עשרת הדברים כאשר הם כתובים בפרשת וישמע (שמות כ"ב'-ג'), ובשניים כאשר הם כתובים בפרשת ואתחנן (דברים ה'ו'-ז'). ושם אפרש

(11) אבן עזרא פירוש ראשון שמות ל"ד:כ"ח

ויכתוב על הלוחות – השם כתב, כי כן כתוב: וכתבתי על הלוחות

וטעם דברי הבית – שהם כלל לכל המצוות.

ויש אומרים: כי בלוחות הראשונים שנכתבו שאמר השם, ובשניים שאמר משה על פי השם.

רק הישר בעיני, שהיו שני הלוחות כתובים מזה ומזה מתחלת אנכי עד לרעך. רק הדברים שדבר השם הכתובים בפרשת וישמע הם הכתובים. ...ויתכן שנכתב בעבר האחד כל הדברים, וכמוהם בעבר השני, ושניהם הכתובים בפרשת וישמע.

(12) רמב"ן שמות ל"ד:כ"ז-כח

כתב לך את הדברים האלה – צוה שיכתוב ספר הבית ויקרא אותו באזני העם, ויקבלו עליהם בנעשה ונשמע כאשר עשו בראשונה, כי כל המעשה כאשר היה בלוחות הראשונות ירצה לשנותו עמהם בלוחות השניות... ויהי שם עם י"י ארבעים יום וארבעים לילה ויכתוב על הלוחות – יאמר שהיה משה עם השם בראש ההר ארבעים יום וארבעים לילה ויכתוב השם על הלוחות.

(13) נצ"ב שמות ל"ד:כ"ז

כתב לך את הדברים האלה – לפי הפשט למד מעניינו דבכתיבה על הלוחות מיירי, ולא כמו שכתב הרמב"ן שצוהו לכתוב ספר ברית ולקרוא באזני העם כמו שהיה אז בראשונות, שהרי לא נזכר ענין הקריאה והירידה בינתיים אפילו בציווי. ואי אפשר לפרש כתיבה בס"ת, שאינו מדבר בס"ת עד מצות כתבו לכם את השירה הזאת, דשם כתיב על ספר. אלא בכתיבה על הלוחות שמדבר בענינים מיירי. אמנם ודאי לא בעשרת הדברות מדבר, שהרי הקב"ה אמר וכתבתי על הלוחות, ותו, דלזה לא היה נצרך לפרש טעם כי על פי הדברים האלה וגו', שהרי משה עלה בשבילם ואין זה דבר חדש. אלא נצטווה משה שמלבד שיכתוב ה' על הלוחות עשרת הדברים יכתוב משה על הלוחות את הדברים האלה – מבראשית עד לעיני כל ישראל, וכמו שהיו חקוקים על הלוחות הראשונות כמו שכתוב לעיל ואתנה לך את לוחות האבן והתורה כך היו חקוקים על הלוחות השניות ע"י משה. וכבר נתבאר שם שאין הפירוש שהיו כתובים כמו שהתורה לפנינו, אלא השמות שבהם נבראו שמים וארץ, והן הן גופי תורה אחר שנתפשטו.

עשרת הדברים

שמות כ

וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר

דברים ה

אנכי עמד בידה וביניכם בעת ההוא להגיד לכם את דברי ה' כי יראתם מפני האש ולא עליכם בהר לאמר:

- א. אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים אחרים על-פני: לא תעשה לך פסלו כלתמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ: לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי ה' אלהיך אל קנא פקד עון אבות על-בנים ועל-שלישים ועל-רבעים לשנאי: ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי:
- ב. לא תשא את-שם-ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר-ישא את-שמו לשוא:
- ג. **שמור** את-יום השבת לקדשו **כאשר צוה ה' אלהיך**: ששת ימים תעבד ועשית כל-מלאכתך: ויום השביעי שבתו לה' אלהיך לא תעשה כל-מלאכה אתה ובנך-יביתך ועבדך ואמתך ושורך וחמורך וכל-בהמתך וגרך אשר בשעריך **למען ינוח עבדך ואמתך כמוך**: וזכרת כי עבד הייתו בארץ מצרים **ויצאך ה' אלהיך מישם ביד חזקה וברע נטויה על-פני צוה ה' אלהיך לעשות את-יום השבת**:
- ד. כבוד את-אביך ואת-אמך **כאשר צוה ה' אלהיך** למען יאריך ימך **ולמען ייטב לך** על הארמה אשר-ה' אלהיך נתן לך:
- ה. לא תרצח
- ו. לא תנאף
- ז. לא תגנב
- ח. לא-תענה ברעך עד שקר:
- ט. לא תחמד בית-רעך
- י. לא תתאוה בית-רעך שדהו ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך:

- א. אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא יהיה לך אלהים אחרים על-פני: לא תעשה לך פסלו וכל-תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ: לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי ה' אלהיך אל קנא פקד עון אבות על-בנים ועל-שלישים ועל-רבעים לשנאי: ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי:
- ב. לא תשא את-שם-ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר-ישא את-שמו לשוא:
- ג. זכור את-יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבד ועשית כל-מלאכתך: ויום השביעי שבתו לה' אלהיך לא-תעשה כל-מלאכה אתה ובנך-יביתך ועבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: כי ששת-ימים עשה ה' את-השמים ואת-הארץ ואת-הים ואת-כל-אשר-בם ונוח ביום השביעי על-פני פרך ה' את-יום השבת ויקדשהו:
- ד. כבוד את-אביך ואת-אמך למען יאריך ימך על הארמה אשר-ה' אלהיך נתן לך:
- ה. לא תרצח
- ו. לא תנאף
- ז. לא תגנב
- ח. לא-תענה ברעך עד שקר:
- ט. לא תחמד בית-רעך
- י. לא-תחמד אשת רעך ועבדו ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך: